

Na žalost, ekonomija prostora i početna autorova nakana da čitaoca više navede na razmišljanje nego na usvajanje neke grade, uvjetovale su i način obrade. Filosofski pristup književnosti, inače toliko svojstven i drag M. Solaru, ovdje je zamjenjen kroki-studijama u kojima se više naslućuje o onome o čemu se govori nego što se zapravo o tome kaže.

Zanimljivo je da je autor proširio pojam književnosti uopšte, te se u knjizi razmatraju i suvremene znanstveno-književne vrste, kao što su eseji, književna kritika, što je opet u skladu sa stavom autora da je književnost XX stoljeća svojstveno približavanje književnih i neknjiževnih vrsta.

Pošto je ova knjiga pisana i kao svojevrstan priručnik (jedinstven u nas) svima onima koji se na neki način zanimaju problemima suvremenе književnosti, jer i sama je nastala na temelju nacrta predavanja koje je autor držao posljednjih petnaestak godina, onda je jasno da smo njome dobili odlični udžbenik koji će koliciom informacija i lucidnim objašnjenjima upotpuniti jednu značajnu prazninu u izdanjima namjenjenim literarnoj edukaciji. Posebice će se obradovati nastavnici u srednjim školama, koji su ovom knjigom konačno dobili jedan sustavan i informativan vodič kroz svjetsku književnost. Autor je knjigu obogatio pregledom pisaca i opširnim popisom literature, koji omogućavaju proširenje i produbljivanje problema na koje knjiga referira i s kojima korespondira.

MILOVAN MARČETIĆ: »DAN DVADESET HILJADA PASA«,

Goranovo proljeće, Zagreb 1982.

Piše: Vojislav Sekelj

Za dio suvremene poezije može se izreći konstatacija; njena unutarnja tenzija usmjerena je od univerzalnog ka općem, od doživljjenog ka saznačajnom, od stvari ka istini, sa intencijom da riječ pretvoriti putem značenja u smisao postojanja samih stvari. U tom naporu, moderna poezija gubi često oslonac i zaustavlja se u sferi smisla (ponekad izvan same potrebe da se pjesma piše – nedokučivog), zalažeći u apstrakciju samih riječi, jer »stvar« o kojoj se pjeva, a i sama pjesma kao »stvar« pjevanja, ne pripada sferi doživljjenog nego saznačajnog. Sve ovo govori o tome da zbirke pjesama u toj mjeri naličuju jedna drugoj, da se gubi nit subjektivnog, i time izmije ontološka komponenta pjesme, s obzirom na to da putem saznanja poezija ne penetrira ka suštini. Tako mnoge knjige pjesama »burno« talasaju površinu pukog značenja samih riječi, jer riječi konačno i uprkos svemu nešto ipak znače. Međutim, nevolje počinju u njihovim kovalentnim vezama, a upravo te veze (kopule) su nosilci onog: *jeste u nije i nije u jeste*, što omogućuje da se kroz imaginarnu zadobjije punoča smisla stvarnosti (nauka u punoči otkriva istinu, poezija punoču smisla »bez istine« stvara).

Ispisali smo ovaj uvod imajući u vidu zbirku mladog pjesnika Milovan Marčetića »Dan dvadeset hiljada pasa«, nagrađenu nagradom »Goranovo proljeće«, jer ona pruža neki uvid i daje presek ovogodišnje pjesničke produkcije mlađih pjesnika.

Za samu ovu knjigu, uz moguću opasku čitaoca prikaza o netaktičnosti prikazivača, moglo bi se već na početku reći: pjesme Milovana Marčetića po osnovnoj vokaciji i validnosti ne izdvajaju se iz mase osrednjih zbirki tiskanih tijekom godine. Osnovna zamjerkja je to što je zbirka u kvalitetu danih pjesama neujednačena, u njoj nalazimo vrlo mali broj pjesmotvora koji mogu otrpjeti oštriji kriterij medija knjige. Zasigurno, pjesma po kojoj je zbirka naslovljena – »Dan dvadeset hiljada pasa«, izdava se po estetskoj kvaliteti, semantičkom ritmu i redundaciji smisla kroz stil »dvadeset hiljada pasa«, koji se, uz kasnije pridodate riječi »dan« i »ulica«, tri puta ponavlja, stvara poetsku gustinu i omogućuje da se estetsko polje zasnuje i da pjesma ponese.

Ščitavajući knjigu, tragajući za smislim značenja i onim doživljenim svojetom kojeg pjesnik pretače u »nov svijet«, mogući putokaz je učestalost (frekvencija) porabe nekih po početku značenju sličnih riječi. Tako, recimo, kod Marčetića nalazimo čitav »zoo-park«, i prirodno je za očekivati da je njegov udio bitan u formiranju bješće pjesme. Međutim, te riječi ostavljaju nas, uslijed loše iznađenih spojeva – ravnodušnim, više su u funkciji svodenja bizarnog na banalno, nego kao relacija mogućeg ključa. Ovdje nalazimo: zmje, ribe, mrave, zmje-zmajeve, pauke, muve, veprove, sove, ovce, medvjede, hrčke, konje, pse, mačke, žabe... a na kraju uvidamo da je čitava ta menažerija tamo slučajno zalutala, i da nema smisla tragati za opravdanošću njihovog prisustva u knjizi. U pjesmi »Druga pjesma o pjesnikinji«, stihovi »Iz tri kratera (ona je pila) tri su mačke lizale njene noge: mačka taštine mačka mudrosti mačka neurčljivosti«, uz dani naslov, imaju tako širok obim konotacije, da ta općost u sintagmatskoj osi pomera stvar ka – praznini.

Ili stihovi u pjesmi »Prostor pjesme«:

Ispalio sam metak
i to je bio glas nad vodama.
Doveo sam konje, pse, žene
dovezao automobile
izmamio duhove iz drveća
i pjesma je bila naduverna.

U redu, može i tako, no pjesma, ipak, nije balon da se naduva, a uz konje, pse, automobile, riječ žena stoji kao maligna izraslina na tkivu pjesme, i sve to ostaje u ravni puke naracije. Ili u pjesmi »Dvoboja sa duhom papira«;

on se pretvoriti u nematerijalnu liniju
ja u ivicu svih stvari
on se pretvoriti u čist zvuk
u zvuk bez asocijacije

ja u tišinu
koja ispunjava utrobu svih zvukova
on se pretvoriti u nešto
što je bilo nešto
za što niko nije znao što je
ja se pretvoriti u vrijeme
on se pretvoriti u šupljine

It, sve može da se pretvara u sve, no ovdje ne samo da to nešto što je bilo i ostalo to nešto nema težinu, nego i odnos ja – On, na kojim se želi graditi pjesma, samo je recept za prelaz općeg u apstrakciju. To »opće« koje može svi i sve zna, jednostavno, gubi snagu i moć sjedinjenja posebno i pogledinčnog, a lirika gubi dimenziju stvarnosti (patvorena je), oduzimajući samoj sebi ontološku pretenciju, jer suština poetičke stvarnosti je u momentu subjektivnosti.

Možda smo bili prestrogi u pristupu Marčetićevu zbirci pjesama, no s obzirom na mladost i ponetu nagradu, za očekivati je bilo više svježine i smelijih i prodornijih spojeva riječi.

PAVLE JANKOVIĆ ŠOLE: »SVI UZA ZID«,

»Stražilovo« Novi Sad 1982.

Piše: Vojislav Sekelj

Knjiga »Svi uza zid«, pisana manjom realističkom proze (s »iščašenom« imaginacijom), kao slučajna prisutnost jedinke u jednom vremenu, bez njenog upečatljivog poniranja u životne pore i kapilarne odnose pojedinačne egzistencije i društva, ne uspijeva se konstituisati kao umjetničko djelo. Ispršani mozaik vanjskog životarenja novinara-početnika, »rastrgnog«, točnije raspoređenog između šanka bifea »Zumbul«, redakcije Nedeljnog informativnog lista za rez i okolinu »Nizine« i jedne (»Pa sad – Pangrad ima dve glavne pijace. Ali, jedna je ipak glavnija. Zove se Smuđarska«) glavne pijace. Znači, u odredenom »geopolitičkom« trokutu bitiše naš novinar, inače rođen u gradiću Itsi (nije od Tise) i »operiše« od štosa do novinarske dosjetke i obratno, poput papirnatog fantoma. Uz masu naivnih dijalogova, plitkih refleksija i izmišljenih situacija, tekst se fluidno gubi i nestaje.

Pokrajina Nizija s glavnim gradom Pangradom, novinama »Noćni kom«, »Niznom«, bifeom »Zumbul«, Velikom rekom, itd. itd. – sve to u isti mah biva prepoznatljivo i patvoreno bez nužnog transfera u imaginarno, i ostaje konstrukcija koja samu sebe razgradije. Na samome početku kazivanja čitalac gubi poverenje u poziciju pripovjedača, pretvara ga u pukog pravolinjskog kazivača. U bifeu »Zumbul« glavni i odgovorni urednik »Nizine« ideološki »čereći« svog novinara-početnika. » – Pusti ga, Taso – kaže bife-džija Steva, dobroćudni ubica lošim pićima na po malo.

U nas gleda ceo bife »Zumbul«. Tetka Desa...

Tu su još dva pijanca.

Rano je.

Tek je osam..

Atmosfera bez atmosfere, a ono »ceo bife« s dva pijanca deluje kao dečji balon izbušen na pikavcu cigare ujutru u osam. Ili, o prostorijama novina, »Nizine«, koje se nalaze na bulevaru gdje su smešteni svi u »dve redakcijske prostorije. Pardon, tri. Glavna redakcijska prostorija je najveća. Tu smo mi, novinari. Nju hodnik deli od druge dve«. Ipak, i bez pardona, četri, no u pokrajini Niziji važi druga algebra, a konačno, i istini za volju, hodnik ni nije neka prostorija – pardon i molim. A evo i bisera nad biserima za novog nekog budućeg Fajoda.

– Budim zaručnicu a ona, crvena od stida, prebacuje ruku preko mene.

– Moramo ustati – šapnem.

– Jesi li se uverio? – ponosno izgovara prve reči.

– Jesam... ali ja ti ništa nisam uradio.

Ona se zgrane i uspravi u krevetu.

– Kako ništa?

– Lepo – odgovaram. – Pogledaj čaršav. Nema ni crvene tačkice.

– Stvarno? – obraduje se.

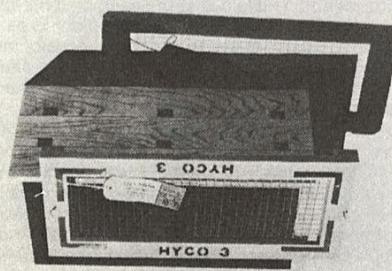
– Stvarno.

– Znači ja sam i dalje nevina?

– Jesi – odgovaram glasom iskusnog hirurga. – Ja sam pazio.

Ona me zagrlj.

Srećni smo bili oboje..

Kakva maestralna unutrašnja sjenčenja; i mi bivamo od te idiotske sreće srećni, jer ona zrači, jer u ta oskudna vremena, kada se mnogo toga dobivalo na tačkice, eto njima u noći »zaručničkoj« uspijeva to bez »crvene tačke«. Jadnici! Neka ih, a i sram ih bilo, čovjek prosto na nizinu od sreće da sedne i da usred Nizije popije jedan žestoki niznjak!

Mogli bismo ići dalje, naivnosti konca nema, bez granica i mjere. Reči da to nije roman, ne bi se izreklo ništa, iako mislimo upravo to ništa, dok na klapni korica čitamo da Pavle Janković Šole stvara »nesvakidašnju arhitektonsku celinu nove knjige, novog romana«, koji se izravno naslanja na liniju »modernih romana koji su počeli da se pišu od Sartra i Karija u evropskoj književnosti«. Dovesti ovu knigu u kontekst sa Sartrom, Karijem i modernim uopće, i to potpisati, najblaže kazano je pomanjkanje dobrog ukusa, a upravo takvu sponu nam sugeriše jedan od recenzentata. Kod nas je, govoreći jezikom nogometnih stručnjaka, u najmanju ruku bar sve evropsko, ali ipak, i za razliku od ostalih evropskih zemalja, na svjetskoj razini.

Eksplisite, slaba knjiga, mozaik dogodovština glavnoga junaka, bez unutrašnje estetske motivacije, ispričan u prvoj licu pukom činjenicom pisana jasno i logički sigurno, ne biva organska cijelina koju zovemo roman, ni nov ni onaj klasičan.

A evo i način na koji naš junak razrješava jednu od suštinskih dilema čovjeka pisma i pisana: jer njega to strašno muči i progoni, pa nakon mnogih skidanja, ogledanja pred ogledalom i oblaćenja, novinaru iznenada sine ideja. (Sine!)

»Sine mi ideja: govor. Pridem ogledalu i zabuljim se u svoja usta. Ponovim Grgine (Grga Zlatoper, prim. v. s.) uvodne reči i primetim! Usta mi se, dok govorim, zaista čudno pomeraju. To je – bio sam siguran.

Čudno mi se pomeraju usta i – zato pišem!«

Blago nama! No, sve to pada u vodu, jer naš novinar sve provjerava; a gdje bi se to moglo provjeriti? Jasno, na jednoj od dvije glavne pijace, mada ostaje nejasno da li na onoj glavnijoj, Smudarskoj, ili onoj drugoj, samo glavnoj – Kupusarskoj.

»Oblačim se brzo i odem na pijacu. Zagledam usta ljudi dok govor i cinkaju se sa piljarima. Pa i kada jedni sa drugima govor.

Konstatujem da se svima čudno mrdaju usta.

Znači, nije to.«

Prava marksističko-frojdističko-egzistencijalna ekspertiza! Ipak, molim još jedan dupli niznjak uz još jedan dupli gulaš.

DRAGAN DUMITROV: »TOPLI OBROK«, Književna zajednica Novog Sada, Novi Sad 1982.

Piše: Vojislav Sekelj

Živimo u jednom tehnološkom svjetu, za koji čovjek, uslijed eksplizije tehnologije, nije pripremljen; da bi tu nepripremljenost donekle učinio podnošljivom (a nepripremljenost sudbinski prati čovjeka od početka čovječanstva, od edenske bašte – po Biblijni, ili od majmuna – po Darwinu), čovjek ima umjetnost, i to umjetnost osuđenu na umjetnost. Opća značajka nepripremljenosti čovjeka XX vijeka jeste ravnodušnost i bezglava jurnjava po formuliranih vrijednostima i posveruša potrošnje. Sve u ovom panoptikumu nosi osobitost robe. Međutim, mi ne živimo u zrakopraznom prostoru, apriori lišeni duha, dapače, živimo u vremenu grubih istina, teških protuslovija i svedoci smo sukoba takvih suprotnosti koje ne uspijevamo ljudski artikulirati. Nemoć da izrazimo to »bogastvo« nije odraz ili izraz krize, ove ili one »baze« »strukture«, nego govor da jezik i duh još tragači za pravim riječima, kako bi poezija jezika proširila prostor besmisla, unutar kojeg opreka doživljeno-spoznato pojmovno biva umirena i dovedena do povjesne perspektive, jer, sa stajališta poezije, pitanje zašto smisao a ne besmisao – njen je spiritus agens. Jedna od odredica ove postavke jeste da diskrepancija između riječi i rečenice, stvarnosti i privida, znaka i ideje, kada je u pitanju poezija, nikada nije mogla biti svedena (niti tako shvaćena) na neobaveznu igru riječi, da je ona u svom osnovnom tropu nosila esencijalnu gustinu vremena.

Zbirka pjesama Dragana Dumitrova »Topli obrok« polazi od datosti, od konkretnе stvarnosti, stvarnije i od stvarnosti, zapravo od mladalačkog pričina, želeći da ukroti oprek između individualnog i socijalnog. Osnovno ishodište ove poezije koje se provlači kroz knjigu jeste – antiumjetnost, odnosno stav da je umjetnost u ovome vremenu nemoguća, jer ono čega nema, o tome se ne može pjevati. Naš mladac pjesnik tu nemogućnost uzima onako kako je on viđi. S obzirom na to da sama nemogućnost nije negacija mogućnosti, nego ideološka izvodnica, pomoći koje se stvari proizvoljno obrču, jer ako je nešto nemoguće, onda važi i načelo: sve je moguće i sve je dozvoljeno, i ništa nas sem našeg pevanja-pisanja ne obavezuje, samo ako se u tom ispoljava, prazni, narcisoidni Eros. Ta optika svodi se tad na stav: ne može nešto, može se sve! U toj ocjenovalj mlađalačkoj buci i u neutemeljenom bantu, koji proverejava ovom knjigom, čitamo stihove: *Od Marks-a neovamo nema ništa novo. /.../ Onda moja devojka tako jako prdne da sve tutnji kroz noć. Ti si dupe! – kažem – devojci.*

U pjesmi »Savremenost, kad mi ona kaže« – »duhovitost« bez dna i mirisa. Pjesma »Volim ovaj grad i stihovi: *Ovde potok, onde cvet, pacov tamo, Dunav /.../ Ovde potok, krv, govno, kurtoni, tamo cvet, lampioni, vidite, /ljudjav/ sve to nekako sredi.* Jedna romantičarska vizija svijeta iz pozne dječje pjesme uzima se za referenciju, ustalom drsko, neodgovorno i nekritički, a radi otklona (vidi: H. Blum: *Antitetička kritika*) sa suženim asocijativnim poljem, čiji krajnji doseg jeste – trivijalnost. Uvozna upotrebljena vrijednost! Isuviše neduhovitog, prepoznaje se organizirana agresivnost s pozicijom kvazinonkonformizma, bez serioznog stvaralačkog napora za iznalaženjem. Zapravo, nalazimo u ovoj knjizi konkretnističku nemoć konkretnističkog duha, zbumjenog činjenicom vlastitog pojavljivanja nolens-volens u formi umjetničkog, pod otrcanom krikom antimjetnosti. Pregršt stihova se gubi u bukvalnom značenju, u ispiranju već ispranih oblike i u ofucanosti samih

spojeva: »žena /.../ i kad kuva paradajz, ona bi htela. Niski udarci. Ili stih: Nepismeni celog sveta, ne opismenjuje se! Prozirno i prepoznatljivo bez pravog kontrapunkta gubi se u plitkoj dosetki. Ili, što reći o pjesmi »Rola moju kožu«?

Držim ga u ruci i rolam. Setim se bluz pesme /Rolinentamblin. Rola-nje i tumbanje. Mnogo/ sam se/ puta jebao sa tobom. Ćipka ti je propla-kala,/ plička ti je proplakala. Gaće su bele, limun /žute./ Ne mogu da pišem glušost koje danas neko /zove/ poezija. U svojoj dvadeset petoj godini još /uvek/ moram da drkam, to je moj problem, kako /sad da pevam o ljubavi, o cveću, o srjanu. Moja

Ništa ne reći, pustiti djecu da se u dvadeset petoj igraju, ali zašto od toga praviti opšti problem? Svet je počinje niti počiva na otkrigu iz dvadeset pete godine. Taj standardni muški diskurzivni rekvizit, kada su u pitanju žene, ljubav, cvijeće, suze, pomalo već mirše na ustajalost i poprima aromu gotovih jela iz folija. Umjesto analize ove pjesme, recimo da je Diogen jednom prilikom, a 379. godine pre n. e., javno omenio na trgu i tad izjavio: »Kad bi čovjek samo mogao ovako da trlja i svoj stomak pa da se oslobođi gladi.« On oko toga nije zdvajao, mada je izrekao »konkretnističku« istinu univerzalnu za sva vremena.

Slaba zbirka pjesama je pred nama, bez prodornosti, kao da se stvaralaštvo preobrazava u pabirčenje kroz sitne dosetke, zazivajući neku polusponjanost i stvarovitost stvarnosti.

Cudi i iznenaduje da je upravo ta slaba knjiga Dragana Dumitrova dobila tako značajno priznanje kao što je nagrada »Sedam sekretara SKOJ-a«. Da li izreći sumnju ili povjerenje da izraz naše mlade poezije upravo jezditi tim i takvim tokovima u davno otkrivene vode praznine? Ili...

PETRU KRDU: »ZAMENICE« (PRENUME),

Književna opština Vršac, 1981.

Piše: Miodrag Racković

Ako smo skloni tumačenju, i shvatanju, poezije kao neke vrste specifične zamene za mesta i predmete, onda ćemo u Petru Krdu pronaći upravo jednog od zastupnika takvog oblike pesničkog iskaza, koji insistira na zamenu, na figurativnom, aluzivnom predstavljanju sveta i pojava koje odživljava i promišlja. Dvadesetak pesama ovog autora, sjedinjenih u okviru knjige stihova pod nazivom »Zamenice« jednog od najdarovitijih mladih vojvodinskih pesnika i prevodilaca rumunske narodnosti, svedoči o individualiziranom osobrenom pesničkom glasu, koji treba zapamtiti.

S druge strane, ova pesnička knjiga, štampana u paralelnom prevodu s rumunskog samog autora, može se posmatrati kao ispisivanje dva pesnička pisma i moći aluzivnog govoru u nesrodnim jezičkim varijantama. Ta sinhrona pesnička avantura ovoj knjizi pridaje još veći značaj. Pre svega, »Zamenice« zaslužuju pažnju sposobnošću pesnika da svoje viđenje sveta pretvoriti u pesničke slike, u kojima je njihov tvorac vodio računa koliko o »ekonomiji izraza«, toliko i o značenjskom sloju, o potrebi da univerzalizuje svoje pesničko iskustvo.

Problemi koji se javljaju kada je reč o »ekonomiji izraza«, a koji se ogledaju u neprestanoj opasnosti da se suviše beline, izvesna nepremostiva tišina ugraditi između reči, bili su za Krdu neka vrsta izvoza. U njegovim pesmama reči i sintagme se traže i dozivaju; one se nalaze na tamnem tolikom odstojanju da mogu jedna drugoj da »dobace« svoja značenja. Tišina koju Petru Krdu ugraduje u svoje stihove mogla bi se označiti kao deo lirskega štumnega njegovih pesama.

Autor »Zamenica« se predstavlja i kao pažljiv i probirljiv posmatrač. Njegovo oko je okrenuto prema svetu, koji mu se privida kao zbir gotovo haočnih fenomena, koje mora da pokori i stihovima omedи pesnik. U najboljim pesmama u ovoj zbirici, kao što su »Neko gleda iz mene«, »Logos i postojanje«, »Tetoviranje«, »Umesto govor« ili »U odnosu na rođenje«, Krdu pokušava da stvori neku vrstu vlastite, u građenju pesama primjenjene poetike.

Za njega, pretvaranje slike i opevanje fenomena iz realnosti isto je što i sticanje svesti o svom identitetu, potvrda o postojanju, u vremenu, i među stvarima. Takođe, pesma je i zamena za upravni govor, oblik simboličkog iskaza, u kojem čitaoci treba da prepoznaјu ne svoj već pesnikov svet. Da se naviknu na oblike realnosti, kakve, možda, nisu ni slutili. Naravno, ma koliko to bio težak zadatak, koji ovaj pesnik neće uvek i sa istim uspehom ostvariti, svest o prirodi pesništva je nešto što određuje svaki Krduov autorski korak. Najzad, za njega je pevanje i način da se stvari izmeste, da se prividno, u obliku književnog iskaza, poremeti ravnoteža koja drži granice ovog sveta na okupu. Outda i Krduova nepokolebljiva vera u moć pesničke reči, a to će reći, u njenu saznavaju i otkrivačku funkciju, na planu alogičkom i intuitivnom, u oblasti sasvim odelitoj od diskurzivnog govoru.

Pa ipak, to ukidanje govoru čitaocu će se učiniti kao namerno potiskivanje čežnje za integralnijim iskazom. Pesnik želi da nam ispriča »priču« o svom odnosu prema svetu, da otkrije načine transponovanja realnosti u ravan pesničkog iskaza. Otuda, čitaoca će u »Zamenicama« svakako dirnuti jedan lirska, gotovo melanholični odnos koji pesnik gaji uvek kada govor i svojoj neprilagodljivosti naspram realnosti, ali će biti u izvesnom smislu pogoden jednolikošću i štedljivošću Krduovog govoru. U očima onih koji privlači želju pjesme »za glasno čitanje«, taj suspregnuti govor, taj gotovo jedvačjni, lirska šapat biće jedna od najvećih, možda, slabosti ove knjige. Za ostale, sklone lirske seti i čitanju u sebi, »Zamenice« će biti pesničko štivo čija je značenja mogu i širiti.

Samo se po sebi razume da se slika sveta koju Petru Krdu nudi čitaocu umnogome razlikuje od njegove, čitačeve predstave o realnosti. On se, taj čitalac, već nalazi u sferi poremećenih odnosa, naglih pesničkih uvećanja i takvih sinkopa u govoru, da mora svoj sluh naoštari i učiniti prijemljivim za Krduovo pevanje. Tek tada će shvatiti da se lirska priroda pevanja autora »Zamenica« ogleda i u njegovoj želji za obraćanjem drugome, za dijalogom: njegove su pesme i neka vrsta poziva, gotovo plašljivog traženja potvrde i razumevanja. Zamenice su, neka nam bude dozvoljena ta igrarija, reči naj-